

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

Jubilál a Nyelvtudományi Közlemények*

Megjelent a Nyelvtudományi Közleményeknek egy kettős jubileumot ünneplő kötete: immáron a 100. kötet, amely szerencsés módon a finnugrisztika egyik legjelentősebb művelőjének és a folyóirat sorsában meghatározó szerepet betöltött tudósnak, Hajdú Péternek a 80. születésnapját is köszönheti, sajnálatos módon azonban már csak emlékkönyvként...

A 100. kötet megjelenése nem a folyóirat fennállásának 100. évében következett be, mert a történelem viharai miatt nem láthatott napvilágot minden esztendőben egy-egy kötet. Az alábbi táblázatban nyomon követhető a 100 kötet publikációtörténete.

---

* Az MTA Nyelvtudományi Intézetében 2004. január 27-én elhangzott köszöntő szövege.

1. 1862	34. 1904	67. 1965
2. 1863	35. 1905	68. 1966
3. 1864	36. 1906	69. 1967
4. 1865	37. 1907	70. 1968
5. 1866	38. 1908	71. 1969
6. 1867	39. 1909—1910	72. 1970
7. 1869	40. 1910	73. 1971
8. 1870	41. 1911—1912	74. 1972
9. 1872	42. 1913	75. 1973
10. 1871—1873	43. 1914	76. 1974
11. 1875	44. 1915—1917	77. 1975
12. 1876	45. 1917—1920	78. 1976
13. 1877	46. 1923—1927	79. 1977
14. 1878	47. 1928—1930	80. 1978
15. 1879	48. 1931—1934	81. 1979
16. 1881	49. 1935	82. 1980
17. 1883	50. 1936	83. 1981
18. 1884	51. 1941—1943	84. 1982
19. 1885	52. 1944—1950	85. 1983
20. 1886—1887	53. 1951	86. 1984
21. 1887—1890	54. 1952	87. 1985
22. 1890—1892	55. 1953	88. 1986
23. 1893	56. 1954	89. 1987—1988
24. 1894	57. 1955	90. 1989
25. 1895	58. 1956	91. 1990
26. 1896	59. 1957	92. 1991
27. 1897	60. 1958	93. 1992—1993
28. 1898	61. 1959	94. 1994—1995
29. 1899	62. 1960	95. 1996—1997
30. 1900	63. 1961	96. 1998—1999
31. 1901	64. 1962	97. 2000
32. 1902	65. 1963	98. 2001
33. 1903	66. 1964	99. 2002
		100. 2003

Különösen feltűnő az időbeli csúszás az I. világháború közepétől a magyarországi szovjet rendszer stabilizálásáig, vagyis 1915 és 1950 között, amikor 36 év alatt mindössze 9 kötet („évfolyam”) jelenhetett meg.

A Nyelvtudományi Közlemények 1862-ben indult útjára az alapító Hunfalvy Pál irányításával. Lássuk, kik és mikor álltak folyóiratunk élén a közel másfél évszázad során:

Hunfalvy Pál (1862—1878) [*1810 — †1891]	Lakó György (1955—1967) [*1908 — †1996]
Budenz József (1879—1892) [*1836 — †1892]	Hajdú Péter (1967—1985) [*1923 — †2002]
Simonyi Zsigmond (1892—1895) [*1853 — †1919]	Honti László (1986—1989)
Szinnyei József (1896—1930) [*1857 — †1943]	(Sz.) Bakró-Nagy Marianne (1990—1997)
Gombocz Zoltán (1931—1934) [*1877 — †1935]	Honti László (1998—)
Zsirai Miklós (1935—1954) [*1892 — †1955]	

E névsor mutatja, hogy szinte mindig a finnugrisztika művelői játszottak meghatározó szerepet a folyóirat életében. Ennek ellenére nem volt sohasem csak a finnugor és a magyar nyelvészet orgánuma, hanem mindig is kész volt teret adni az altajisztika, az indogermanisztika (ezen belül a germanisztika, a szlavisztika stb.), az általános nyelvészet, továbbá a (történeti-összehasonlító és leíró) nyelvészet számára fontos, egyéb tudományágak (pl. a fonetika, a régészet, az etnográfia, a nyelvfilozófia) eredményeinek is, és egyúttal vitára is serkentett. Az alapító rövid bevezetőjének szavai már az induláskor ezt vetítették előre: „A Nyelvtudományi Közleményekben megjelennek részint az Akademiában felolvasott, részint a bizottsági ülésekben tárgyalt, de bárki által is beküldött nyelvtudományi értekezések. Ezek teszik az *Értekező Részt*, mely a Közlemények legnagyobb része lesz. Azonban a bizottság a tudományos haladást is mind kül- és belföldön szemmel akarván tartani, s értesíteni róla a Közlemények olvasóját, azon részhez *Ismertető Részt* csatol, mely a Közlemények legnagyobb része lesz, mely a nyelvtudomány körében megjelent munkákat és tudományos mozzanatokot ismerteti... Az *Ismertető Részt*... helyet enged bírálóknak és ellenbírálóknak s nem von ki semmit a bíráló alól” (NyK. 1: II—III).

A Nyelvtudományi Közlemények nemzetközi viszonylatban is a legrégebb nyelvészeti folyóiratok egyike, s ezt a körülményt még inkább említésre méltónak tekinthetjük, ha figyelembe vesszük, hogy nem előzmények nélküli orgánumról van szó: Hunfalvy Pál már ennek előtte is létrehozott egy ilyen profilú folyóiratot, a Magyar Nyelvészetet (1855—1861), amely hat évfolyammal vonult be a magyar tudománytörténetbe. Noha nem végeztem a nyelvtudományi folyóiratok életkorára vonatkozó kutatásokat, nekem úgy tűnik, talán csak egy „korosabb” társa van a mi folyóiratunknak, mégpedig az Adalbert Kuhn által alapított „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung”, amely 1852-ben Berlinben indult, s ma a 2003-ban megjelent 106. kötetnél tart (a 101. kötetből „Historische Sprachforschung” címen fut, kiadója a „Vandenhoeck & Ruprecht” Göttingenben).

Érdemes külön is szót ejteni a jogi végzettségű Hunfalvy Pálról, az alapítóról. A nyelvészetben autodidakta, de rendkívül józan és invenciózus ember volt. Nyitott szemmel figyelte, mi történt körülötte a világban és a nyelvek kutatásában, rendszeresen közölt beszámolókat a külföldi kutatásokról mind a Magyar Nyelvészetben, mind a Nyelvtudományi Közleményekben. Éles szemmel és jó érzékkel figyelt fel az akkoriban korszerű nyelvészeti képzést kapott Josef Budenzre, akit Budenz Józsefként a magyarországi finnugrisztika szolgálatába állított. Aki valamennyire is ismeri tudományágunk történetét, láthatja, hogy a kezdetektől Hajdú Péterrel bezárólag csupa olyan személyiség állt a folyóirat élén, aki meghatározó jelentőségű tudományművelő, tudományszervező és utánpótlásnevelő tényező volt. Közülük is ki kell emelni Hajdú Pétert.

Szomorú véletlen, hogy jubileumi kötetünk nem csupán Hajdú Péter akadémikus, korábbi felelős szerkesztőnk 80. születésnapjának tiszteletére, hanem egyúttal Hajdú professzor — szó szerint értendő: — e m l é k könyveként látott napvilágot, hiszen lassan már másfél éve annak, hogy nem gazdagíthatja tudományunkat. Hajdú Péter felelős szerkesztői tevékenységének éveiben a folyóirat a korábbiaknál is több teret szentelt a rokon diszciplínák problémáinak és eredményeinek, a modern külföldi nyelvészeti irányzatok megismertetésének; a magyar nyelvvel kapcsolatos ilyen indíttatású tanulmányok megszorodtak, miközben a hagyományos finnugrisztikai és szamojedisztikai témakörök is bővültek. Rédei Károly, aki 1974 és 1985 között Hajdú mellett szerkesztői feladatokat látott el, saját kutatói tevékenységével az uráli nyelvek egymás közti és a szomszédos nyelvekkel kialakult kölcsönös kapcsolatait és szókincsük eredetét, az alanyelvek vizsgálatát állította a középpontba; ezen keresztül voltaképpen másokat is ösztönzött az ilyen jellegű kutatásokra és eredményeiknek a Nyelvtudományi Közleményekben történő publikálására.

A Nyelvtudományi Közlemények szigorúan lektorált tanulmányokat és ismertetéseket szokott közreadni, szívesen publikált külföldi szerzőktől is, a munkanyelvnek számító idegen nyelveken is, tehát finnül, németül, angolul, franciál és oroszul jelentetett meg tanulmányokat a magyarokon kívül.

Az eltelt bő 141 év során folyóiratunk mindig megemlékezett a magasabb életkort megért, arra érdemes magyar és külföldi nyelvészek évfordulóiról, nemegyszer ünnepi kiadványok („emlékkönyvek”) formájában, és az elhunyt kollégáktól illő módon vett búcsút.

A Nyelvtudományi Közlemények fennállása alatt igyekezett teljességre törekvő mutatókkal (tartalomjegyzékekkel) segíteni olvasóit. Az 1—25. kötetek jegyzéke SIMONYI ZSIGMOND szerkesztésében 1895-ben jelent meg, majd az ezt az időszakot is (sokkal bővebben) feldolgozó 1—50. kötetek anyagát JUHÁSZ JENŐ állította össze, amely 1955-ben került az olvasók könyvespolcára. ZÓLYOMINÉ CSABA KATALIN gondos munkáját dicséri az 51—75. kötetek tartalmának lajstromozása, amelyet 1991-ben adtunk közre. E hagyományt megőrzésre érdemesnek tartjuk, ezért már javában folynak a 76—100. kötetek jegyzékének munkálatai is. Szándékunkban áll a tartalomjegyzékeket (legalább részben) az interneten is közrebocsátani, továbbá az utóbbi évek tanulmányait ugyanilyen módon is elérhetővé akarjuk tenni, és azt állandóan ki fogjuk egészíteni a legfrissebben publikált cikkekkkel.

A Nyelvtudományi Közlemények fennállása során szinte mindig küszködött anyagi természetű nehézségekkel. Hogy ma mégis létezik és szolgálhatja a magyarországi tudomány egy, a nemzeti értékek szempontjából igen fontos részterületét, elsősorban korábbi tudós felelős szerkesztőinek és a Magyar Tudományos Akadémia lankadatlan támogatásának köszönhetjük — ezért hálával tartozunk elődeinknek és köszönettel a mögöttünk álló intézménynek. Kettős jubileumunkat köszöntő 100. kötetünket azzal bocsátja útjára a mai szerkesztőbizottság, hogy folyóiratunk a jövőben is a tudomány iránt elkötelezett magyar és nem magyar szakemberek fóruma maradjon, amelynek bicentenáriumát és 200. kötetét is — reményeink szerint — oka és alkalma lesz az utókornak megünnepelni.

HONTI LÁSZLÓ